

**VOORJAARSWAARNEMING VAN EEN NOORDSE BOSZANGER
PHYLLOSCOPUS BOREALIS IN DE WESTLANDSE DUINEN**

Spring-record of an Arctic Warbler *Phylloscopus borealis*

NORMAN D. VAN SWELM en DICK J. G. BRAND

WAARNEMING

Op 2 april 1972 werd onze aandacht getrokken door een luide — ons onbekende — roep. Aanvankelijk dachten wij met een gorsachtige vogel te doen te hebben. Na enige tijd zoeken ontdekten wij tot onze verbazing een grijs-groenachtige zanger, die als Noordse Boszanger *Phylloscopus borealis* gedetermineerd kon worden.

Wij bevonden ons bij een koelwaterplasje in de Westlandse duinen, gemeente 's-Gravenhage. De vogel hield zich op in een laag eikehakhoutbosje.

Het weer: bewolking 8; temperatuur 14°C; wind ZW. 4. Waarnemingstijd van 07.30 tot 07.50.

De volgende kenmerken werden genoteerd: forse zanger (groter dan Tjiftjaf *Phylloscopus collybita*). Bovendelen grijsgroen; stuit lichter. Lange geelwitte wenkbrauwstreep en donkere oogstreep. Twee vleugelstrepen duidelijk zichtbaar: een langere geelwitte streep halverwege de vleugel en een kort geel streepje daar boven. Onderdelen wit met geel afgezoomd (borstzijden, flanken). Poten: lichtbruin. Snavel: lang, slank, spits en donker gekleurd.

Gedrag: uiterst beweeglijk, voortdurend trillend met de vleugels. Af en toe „biddend” om een insect te vangen.

Geluid: tijdens zijn bewegingen door het struikgewas liet de vogel veelvuldig een hard „tsik” horen. De — andere — roep, waardoor wij op zijn aanwezigheid geattendeerd werden, was hard, ver klinkend en zeer monotoon. Het was een metaalachtig „tsek-tsek-tsek-tsek-tsek”, de klemtoon op de eerste lettergreep met daarna een enigszins dalend verloop; qua ritme gelijkend op de zang van de Rietgors *Emberiza schoeniclus*. Williamson (1962) doelt vrijwel zeker op deze roep als hij zegt: „sometimes a scolding chatter not unlike a Lesser Whitethroat *Sylvia curruca*”.

DISCUSSIE

Deze waarneming is om meerdere redenen uitzonderlijk te noemen. In de eerste plaats is het de derde melding van *P. borealis* in Nederland. De Avifauna van Nederland (1970) vermeldt een vondst in november 1935 en een waarneming op 23 augustus 1966. Ook Duitsland kent twee gevallen (Niethammer c.s. 1964) en Snow (1971) vermeldt 53 gevallen voor Groot-Britannië (incl. Ierland). Het grote aantal gevallen m.n. in Schotland en Engeland is niet zo verwonderlijk, wanneer men bedenkt dat langs de Britse kusten een keten van ringstations is gevestigd, welke zich vooral toeleggen op de vangst van zangertjes.

In de tweede plaats is deze soort in Europa, voor zover bekend, nimmer eerder zo vroeg in het jaar gemeld. De vroegste melding buiten het broed-areaal was tot nog toe 8 juli 1938 op Helgoland (Niethammer c.s. 1964). Williamson (1962) geeft 30 juli op als vroegste datum voor Groot-Britannië. In het broedgebied verschijnen de vogels laat. Haftorn (1971) geeft als eerste aankomstdatum op 12 juni 1897 in Z. Varanger (N. Noorwegen), maar gewoonlijk arriveren de broedvogels midden juni of later.

Ten derde is de plaats van de waarneming ten opzichte van het overwinteringsgebied (Azië) in alle opzichten verbazingwekkend.

Wat betreft de herfsttrek zegt Ticehurst (1938), dat naar het schijnt de trek van deze soort (incl. de nordeuropese groep) in oostelijke richting door O.-Mongolië, Daurië en Mandtsoerije gaat om op die manier de woestijnen van Sinkiang en Mongolië te ontlopen. Hij baseert zijn stelling op het ontbreken van meldingen uit W.-Mongolië, Turkestan, India en Tibet. Het winterkwartier, dat een groot deel van Z.O.-Azië omvat (Williamson 1962), wordt vervolgens via de oostkust van China bereikt. Volgens Voous (1960) moeten de meest westelijke vogels tenminste een afstand van 12.500 km overbruggen.

Omtrent de voorjaarstrek van de Noordse Boszanger zwijgt de literatuur in alle talen. Hetzij, doordat wordt aangenomen dat de trekrichting in het voorjaar gelijk is aan het tegengestelde van de trekrichting in de herfst, hetzij doordat hiervan niets bekend is.

Gesteld moet worden dat het niet uitgesloten is, dat hetgeen Ticehurst in 1938 vermeldde t.a.v. de herfsttrek van deze soort later zonder nader onderzoek overgenomen is door andere auteurs. Ticehurst sluit de aanwezigheid van *P. borealis* in India uit, omdat er geen waarnemingen van deze soort in dit gebied bekend zijn. Alle andere auteurs sluiten zich stilzwijgend bij deze mening aan, op één na: Moreau (1972) noemt acht westpalaearctische soorten op die hun winterkwartier niet in Afrika hebben. Hij zegt: „Moreover India draws for the winter several species from the West Palearctic that do not go to Africa- . . . , *Phylloscopus borealis* (Arctic Warbler), . . . , all from as far to the northwest as the neighbourhood of the Baltic;” (Fig. 1). India als overwinteringsgebied voor de westelijke broedpopulaties van *P. borealis* klinkt veel geloofwaardiger dan Z.O.-Azië. Volgens de stelling van Ticehurst zou deze toch kleine vogel elk winterhalfjaar minimaal 25.000 km moeten afleggen. Voorwaar geen sinecure.

De weerstoestand voorafgaande aan onze waarneming is van belang. Rond 13 maart 1972 verplaatste een hogedrukgebied boven Rusland zich naar het zuiden en veroorzaakte in Westeuropa een naar Z.O. draaiende wind en stijging van temperatuur. Deze warmtegolf met maxima van 19°C hield aan tot omstreeks 25 maart.

Het lijkt aannemelijk, dat de Noordse Boszanger o.i.v. de ongewone weersomstandigheden vervroegd de terugtocht vanuit het winterareaal aanvaard heeft. Waarna hij mogelijk door de overwegend oostelijke winden uit de koers

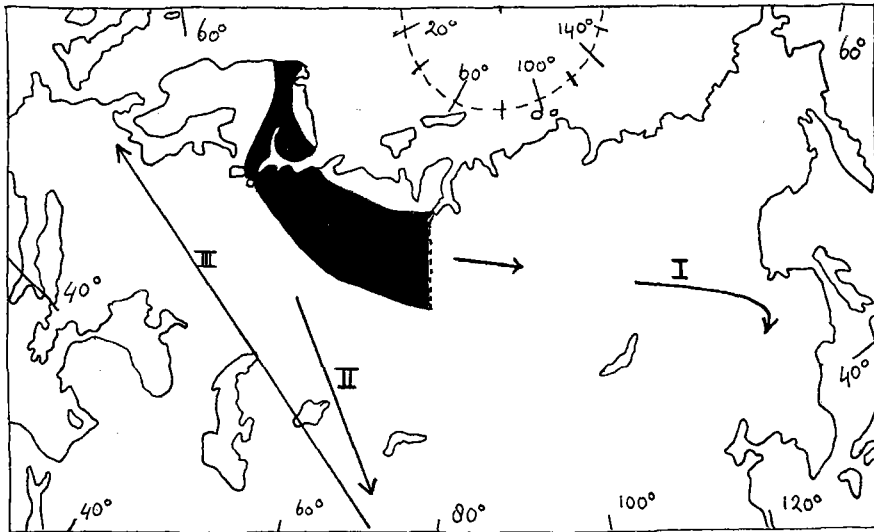


Fig. 1. De verschillende gesuggereerde trekwegen van de westelijke broedpopulatie van de Noordse Boszanger *Phylloscopus borealis*:

- I. De trekroute in het najaar naar Z.O.-Azië volgens Ticehurst (1938).
 - II. De trekroute naar India zoals verondersteld door Moreau (1972).
 - III. De mogelijke trekroute gedurende maart 1972, als verondersteld door de auteurs.
- Het broedareaal (naar Voous, 1960) is zwart weergegeven.

Fig. 1. The several suggested migration tracks of the West Palaearctic population of the Arctic Warbler *Phylloscopus borealis*:

- I. Autumn migration to S.E. Asia according to Ticehurst (1938).
 - II. Migration to India as proposed by Moreau (1972).
 - III. Possible spring migration during March 1972 as suggested by the authors.
- Breeding range (after Voous, 1960) is given in black.

is geraakt en naar Nederland is afgedreven (Fig. 1).

C.N.A.: bevestigde waarneming.

SUMMARY

An Arctic Warbler *Phylloscopus borealis* has been seen and heard in the Westland dunes, south of The Hague on the extraordinary early date 2nd April 1972.

This is the third authenticated record for The Netherlands and by far the earliest recorded date for the whole of Europe.

Moreau's statement (1972) that the West Palaearctic population of the Arctic Warbler winters in India, seems more likely to be true than the theory of Ticehurst (1938), who says that the whole population of *Phylloscopus borealis* winters in S.E. Asia.

It is believed that this individual has left its winterquarters earlier, due to an abnormal warm spell in March 1972, and that its occurrence in Western Europe could have been caused by the dominant eastern winds during this period.

LITERATUUR

- Commissie voor de Nederlandse Avifauna, De. 1970. Avifauna van Nederland. Leiden.
- Haftorn, Svein. 1971. Norges Fugler. Oslo - Bergen - Tromsø.
- Moreau, R. E. 1972. The Palearctic-African Bird Migration Systems. London.
- Niethammer, G., H. Kramer en H. E. Wolters. 1964. Die Vögel Deutschlands. Frankfurt am Main.
- Nisbet, I. C. T. 1962. South-eastern rarities at Fair Isle. *Brit. Birds* 55: 74—86.
- Snow, D. W. ed. 1971. The Status of Birds in Britain and Ireland, The British Ornithologists' Union, Oxford, London and Edinburgh.
- Swanberg, P. O. en J. H. McNeile. 1958. Studies of some species rarely photographed. LI. Arctic Warbler. *Brit. Birds*, 41: 330—332.
- Ticehurst, C. B. 1938. A systematic review of the genus *Phylloscopus*. London. British Museum. London.
- Voous, K. H. 1960. Atlas van de Europese Vogels, Amsterdam.
- Williamson, Kenneth. 1962. Identification for Ringers, II. The Genus *Phylloscopus*. Oxford.

Adres: Woudenbergstraat 125, Den Haag. Publicatie Vogelpopulatie-Onderzoek Ockenrode, Den Haag.